

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: **Demografické stárnutí a město: senioři v Karlíně.**

Autor práce: **Ondřej Kubíček**

1. Obsah práce

Cíle, výzkumné otázky, hypotézy (přiměřenost cílů, geografický charakter a relevance cílů, teoretické podložení hypotéz aj.)

Úvodem posudku bych ráda upozornila na obtížnost mezioborového hodnocení prací. Jako socioložka sice nahlížím geografickou práci se snahou o porozumění případným oborovým odlišnostem, přesto uvítám, pokud má hodnocení komise bude interpretovat v souladu s obvyklými zvyklostmi katedry a oboru. Budu se zároveň soustředit na ty z kvalit a případných nedostatků práce, které jsou společné pro většinu akademických textů.

Práci Ondřeje Kubíčka jsem si přečetla se zájmem a s chutí. Autor se zaměřuje na téma života seniorů v městském prostředí, které je v soudobé mezinárodní geografii, případně geografické gerontologii poměrně rozpracované. Předkládá studii o místě - pražském Karlínu - kterému zatím v tomto ohledu nebyl věnován prostor a pro diplomovou práci je toto vymezení dostatečné. Přínos práce tedy leží především v empirické, nikoliv teoretické rovině. Na textu je znát systematický přístup autora jak k provedenému výzkumu, tak k prezentaci zjištění. Práce je logicky uspořádána, cíle a otázky jsou formulovány srozumitelně a navazují na teoretickou část práce. V ní bohužel shledávám jeden z hlavních nedostatků, které ovlivňují celkovou kvalitu rukopisu – především sílu její interpretační části. Autor podle mého názoru věnuje příliš mnoho prostoru obecným otázkám populačního stárnutí či druhé demografické tranzice i obecnému popisu transformačních urbánních změn. Část 2.1 pak končí zcela neadekvátním tvrzením na s. 14 o „přirozenosti“ procesu demografického stárnutí, které autor konstatuje poté, co popsal společenské podmínky, za kterých k ní dochází (není tedy jasné, co se onou „přirozeností“ vlastně myslí a proč bychom mu ne/měli „bránit“). Soustředěním se na konkrétní oblast teorií geografie věku v urbánním kontextu a posílení zahraničních empirických studií z výrazně se proměňujících oblastí by umožnilo vyhnout se takto obecným tvrzením a především by umožnilo hlouběji interpretovat získaná data, jak uvedu dále. Autor bohužel až na pár výjimek opomíjí základní zahraniční práce na toto. Velmi dobře je naopak o literaturu opřena část, která pojednává především o tuzemských výzkumech stárnutí v urbánním prostředí.

Práce s literaturou (teoretické ukotvení práce, diskuse a kritické zhodnocení literatury aj.)

Autor pracuje s relevantními tuzemskými zdroji, s literaturou pracuje korektně. Bohužel opomíjí celou řadu zásadních zahraničních, především anglosaských prací v oblasti geografie stárnutí (nejen klasiky, jako jsou Rowles, Golant, či Glenda Laws), ale i publikace současné, z nichž pro inspiraci uvádím jen některé z těch souhrnných:

Skinner, M. W., Cloutier, D. and Andrews, G. J. (2015). Geographies of ageing Progress and

possibilities after two decades of change. *Progress in Human Geography* 39(6): 776–799. ,

Buffel, T., Phillipson, Ch., and Scharf, T. (2012). Ageing in urban environments: Developing “age-friendly” cities. *Critical Social Policy* 32(4): 597–617.

Schwanen, T., Hardill, I., and Lucas, S. (2012). Spatialities of ageing: The co-construction and co-evolution of old age and space. *Geoforum*, 43(6), 1291–1295.

Oswald, F., Hieber, A., Wahl, H.-W., and Mollenkopf, H. (2005). Ageing and person–environment fit in different urban neighbourhoods. *European Journal of Ageing*, 2(2), 88–97.

Phillipson, Ch. (2004). Urbanisation and Ageing: Towards a New Environmental Gerontology. *Ageing & Society* 24(6): 963–972.

Domnívám se, že zahrnutí současné debaty (minimálně z poslední dekády) o prostorovosti stárnutí a diskuse geografické reflexe zkušenosti seniorů ve městech by vytvořila smysluplnější podklad pro následnou interpretaci dat, jak uvádím výše. Konkrétní aspekty populačního stárnutí v Česku by pak mohly být rozvedeny na vhodných místech v části analytické, případně v samostatné diskusi. Jako příklad mohu uvést část 2.3 Problémy seniorů v městském prostředí a vliv transformace lokalit. Hlavním pramenem je zde příručka WHO Age-Friendly Cities, která je sice zdrojem mnoha praktických informací, nejedná se ale o text s akademickým přesahem. Pomáhá autorovi zaměřit se na podstatné detaily, je ale neinspirativní pro hlubší interpretaci výsledků. Naopak na stranách 39 a 40 autor například rozvádí náklady karlínských seniorů na bydlení, uvádí dokonce jejich podíl z celkových výdajů domácností bez kontextu – zde například by bylo zajímavé srovnat je s ostatními částmi v Praze či celorepublikově, aby čtenářka věděla, zda se jedná o výjimku či o pravidlo českého kontextu atp. Obecnost úvodních kapitol a slabé ukotvení v současných teoriích je tedy na úkor chybějící kontextualizace v interpretační části rukopisu. Zcela zásadní je pak chybějící opření o literaturu v části metodologické. Autoritami se zde argumentuje pouze při zdůvodnění volby polostrukturovaných kvalitativních rozhovorů – zcela ale chybí ukotvení vlastního postupu při sběru a analýze dat, přestože jinak je popis autorova postupu získávání participantů a participantek poctivě a dostatečně pospán včetně reflexe omezení takto získaného vzorku. Práce s metodologickou literaturou, která se věnuje kvalitativnímu výzkumu v geografii či v sociálních vědách obecně by opět autorovi velmi pomohla při interpretační fázi práce (namátkou Hay, I. 2005. *Qualitative Research Methods in Human Geography*; Limb, M., & Dwyer, C. (Ed.). 2001. *Qualitative Methodologies for Geographers: Issues and Debates*; česky jsou pak různé výzkumné strategie velmi přístupně popsány například v textech, např. u Šedové a Švaříčka: „Jak psát kvalitativně orientované výzkumné studie. Kvalita v kvalitativním výzkumu“ v *Pedagogické orientaci* z roku 2013).

Metodika práce (vhodnost aplikovaných metod, kvalita a vhodnost použitých dat aj.)

Metodologická kapitola je zpracována dobře a dostatečně podrobně, trpí pouze dvěma nedostatky, z nichž jeden je v zásadě marginální: čtenářsky vhodné by bylo doplnit charakteristiku jednotlivých participantů a participantek například formou tabulky – jejich gender, věk, sociální postavení (zvláště, proto, že mohou být významné rozdíly mezi tzv. mladými seniory, lidmi ve „třetím věku“ a seniory staršími, u kterých se mohou případná omezení jejich kompetencí prohloubit a vytvořit větší citlivost na nevhodné nebo naopak podpurné prostředí; participant se zároveň vymezují vůči sociálně slabým, není vyjasněno, z jaké pozice hovoří). Kladně oceňuji autorovu reflexivitu stran

konstrukce vzorku, která se projevuje jak v této části, tak v závěru. Podstatnější je ale výše zmiňovaná absence paradigmatického ukotvení přístupu k analýze dat – autor píše, že identifikoval témata – znamená to, že se jednalo o témata, která dopředu znal z literatury a hledat v rozhovorech, co k nim jednotliví mluvčí řeknou, nebo jsou dané celky (kapitoly) samotným výsledkem analýzy? Z jakého zdroje autor čerpal inspiraci pro analytickou práci s daty? S nejasným metodologickým ukotvením práce souvisí zřejmě i některá z nejasných vyjádření: na s. 57 např. autor tvrdí, že „*Samostatným tématem je dostupnost zdravotní péče, která je respondenty hodnocena různorodě, zřejmě v závislosti na konkrétních osobních zkušenostech.*“ Znamená to, že ostatní zjištění nejsou výrazem jejich osobních, každodenních zkušeností, když právě k nim směřovala první výzkumná otázka?

Analytická část práce (*správnost a interpretace výsledků, detailnost, struktura a provázanost analýzy*)

Prezentace výsledků se, mohu-li použít metaforu z kvantitativního výzkumu, rovná v podstatě prezentaci třídění prvního stupně s jemným nakročením k pokročilejším metodám, které však zůstává pouze na půl cesty. Psaní kvalitativně orientovaných studií je samozřejmě oříškem i pro zkušené výzkumníky a výzkumnice – pro kvalitní psaní je nutné především kvalitní čtení. V tomto ohledu by opět pomohlo, pokud by autor využil ve své práci relevantní kvalitativně orientované studie ze zahraničí, které by zároveň mohly být inspirativní pro strukturaci a podobu analytické části. Využití velkého množství úryvků z rozhovorů je vždy velmi lákavé, ale v případě tohoto rukopisu tvoří v podstatě polovinu textu analytické části, na úkor vlastní interpretace autora, na kterou pak jakoby nezbývá dostatek prostoru a má spíše popisnou, i když nesporně informačně bohatou, podobu. Je však škoda, že autor takto opomíjí některé zajímavé momenty, přestože by se jejich provázání a další interpretace v kontextu literatury nabízela: například na s. 38 si v úryvku nahoře obyvatelka Karlína stěžuje: „*městské části dělají a na nás a naše protesty se absolutně kašle*“. Znamená to tedy, že je tato seniorka občansky aktivní? Co toto angažmá pro ni znamená? Objevilo se i u někoho jiného? A co znamená, že „na nás kašle“ – znamená „my“ seniory, nebo jde o jinou skupinovou identifikaci? Autor sám v teoretickém úvodu zmiňuje otázky moci v kontextu gentrifikačních/revitalizačních změn, ale v datech bohužel tyto aspekty „nevidí“. Přesto považuji autorova zjištění za cenné doplnění současné mozaiky výzkumů spokojenosti seniorů v městském prostředí, provedený výzkum a jeho prezentaci považuji za věrohodné a přínosné.

Závěry práce (*odpovědi na výzkumné otázky, zasazení závěrů do širšího kontextu výzkumu aj.*)

Závěry práce jsou prezentovány v zásadě ve dvou oddílech – „Shrnutí a diskuse“ a v části „Závěr“. Obě jsou věcně a přehledně strukturovány. Zatímco první z nich je vztažena k použité literatuře, závěr je logicky strukturován s ohledem na výzkumné otázky práce.

2. Formální náležitosti práce (*zatrhněte Vaši volbu*)

Formální úprava: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Stylistická úroveň: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Citační úroveň: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Komentář (vč. kvality grafiky, (ne)přiměřenosti délky práce aj.)

Práce je po formální stránce pečlivě zpracována, obsahuje jen minimum drobných chyb či překlepů, stylisticky občas pracuje s hovorovými termíny, ale je svěží a čtivá. Formální stránku práce celkově hodnotím kladně. V seznamu literatury jsou zřejmě uvedeny také některé doplňující zdroje (dokumenty United Nations), které ale nejsou v dané podobě dohledatelné v textu, jinak je seznam literatury zpracován jednotně, s pouze drobnými typografickými nedostatky.

3. Souhrn**Celkové zhodnocení práce (vč. přínosů práce, provázanosti teoretické a analytické části aj.)**

Přes řadu kritických připomínek konstatuji, že jde o kvalitně zpracovanou diplomovou práci. Autor prokázal orientaci v základní literatuře, přestože bych navrhovala obohatit ji o současné základní práce geografie (urbánního) stárnutí, pro zvolené výzkumné otázky a popisný charakter empirické práce je její stávající ukotvení dostačující. Výsledný rukopis odráží autorův systematický postup jak při teoretické přípravě, tak při zpracování a interpretaci dat. Prezentované výsledky jsou věrohodné a obohacují současnou tuzemskou debatu v dané oblasti.

Předloženou práci **doporučuji / nedoporučuji** k obhajobě. (zatrhněte Vaši volbu)

Otázky k obhajobě

Pro kvalitativní výzkum je obvyklé, že se jeho výzkumné otázky v průběhu práce s empirickými daty mění, rozvíjí, objevují se nové. Autora bych se proto ráda zeptala, zda i v případě jeho terénní práce či analýzy dat vyplynuly některé nové výzkumné otázky, či zda nějak uvažoval o přeformulování těch stávajících (jsou-li těmi, se kterými do terénu vstupoval)? Pokud ano, tak jakým směrem?

Zcela hypoteticky, dokážete si představit výzkum, který by se pokusil dohledat ony seniory, kteří byli změnami v Karlíně vytlačeni, jak uvádí Vaši respondenti a respondentky (ať již jde o jejich známé seniory, kteří se přestěhovali, či o ony „sociálně slabé“, jejichž absenci hodnotí kladně)? Ptám se spíše ze zvědavosti – sama jsem při provádění výzkumu spokojenosti seniorů v městském prostředí narážela na podobný problém – totiž že ti, které změny pravděpodobně opravdu zasáhly, už ve zkoumaných lokalitách nejsou a můžeme se tedy dostat jen k těm relativně stabilně ukotveným, ne tak chudým či spíše spokojeným. Jak by výzkum, který by toto řešil, mohl vypadat?

Datum: V Brně dne 25. 8. 2016

Autorka posudku: Lucie Galčanová, Ph.D.

Podpis:

